

Käynti Syrjässä, Godenhjelmin kesäkodissa.

Kauvan olin halunnut nähdä noita rakastettavia kasvattajavanhuksia siinä kesäisessä ympäristössä, jossa he 30 vuoden kuluessa ovat koonneet uusia voimia, uusia aatteita pitkän talvityön varalle rakkaiden jatkolaistensa piirissä.

Syksyllä 1907 vihdoin tuumani toteutui. Kauniina syyspäivänä, jolloin aurinko paistoi täydeltä terältä pitkälisten sateiden jälkeen, istahdin Riihimäen asemalla postinkuljettajan rattaille. Tie oli kurjimmillaan, Santamäen kartanon lautakuormien syvälle uurtama, loan ja veden vallassa, niin että matkustaja vaivoin saattoi vastaantulijat sivuuttaa. Mutta tuuhean havumetsän tuoksu ja auringon lämmin säteily karkottivat epämieluisat tunteet ja loivat syyspäivän viononkaihoisen tunnelman vaeltajan mieleen. Tuskin kerkesin herätä mietteistäni, ennenkuin olin saapunut Lopen pitäjän rajojen sisälle.

Poikettuani päivällisajaksi lankoni luo, Kittilän kauniiseen pappilaan, samaan, jossa professori Setälä kouluaikanansa nautti silloisen kappalaisen isällistä hoivaa, sain siitä hevosen Uuteentaloon saakka, vieläpä lankoni oppaaksi. Loppijärven takaiseen sopukkaan, todelliseen *Syrjään*, jonne maailman melu ei helposti löydä, ovat nuo vaatimattomat vanhukset kesiksi asettuneet. Muhkeasti rakennetun Uudentalon emännältä saimme kaksihankaisen veneen soudettavaksemme selän poikki. Joutuisasti matka sujui ja Syrjän poukamainen ranta läheni.

Loppijärvi on kauneimpia sisäjärviä, mitä Etelä-Suomessa tapaa. Ollen pituudeltaan noin 9 kilometriä, leveydeltään paikoin 2, saattaa se kirkaalla ilmalla tarjota ihania näköaloja, myrskysäällä nostaa aallot raivoihinsa. Ei liian pieni eikä liian suuri, — kohtalainen, tasasuhtainen. Sellaisiksi se on muodostanut kesä-asukkaidenkin luonteet, sopuisointuisen tasapainon lapsiksi. Rantamat ovat lehteviä, neitseellisen kukoistavia. Ei mikään kasken sauhu ole koivuja kärventänyt, ei mikään kalkkava kirves ikihonkia kaadellut. Kahilisto huokaa surumielistä soittoansa, luodolla kalalokki kirkuen säestelee, vihreitä saaria kohoo kuin kukkavihkoja veden helmasta, niemenkärjet halkovat selältäpäin tulevia laineita rantakiviä vasten. Koko seudun yli ilta-auringon kelmeä valo syyspilvien sumentamana — sellainen se kuva, jonka soutajalle Loppijärvi syysasussaan luo.

Olemme jo Syrjän »saunarannassa». Puoliympyränä lahdenpoukama edessämme kaareutuu. Valkoinen hiekkaranta puhuu puh-tauden kieltä, suuret ikihongat humisevat muinaisia muisteloita,

vehreän nurmikon, omenapuiden ja tuuheiden pensaiden takaa pilkistää punainen matala rakennus valkoisine ikkunalautoineen, sen vierellä toinen, vielä vanhempi, samettisammalta katolla. Pihalla lehteviä koi-
vuja, angervoita, sireenejä, mutta ennen kaikkia käyrärunkoinen pih-
laja, talon pyhä pitämyspuu. Tällaisen vanhan viljelyksen suojassa, kaukana maailman touhusta kesiänsä viettää Godenhjelmin herttainen pariskunta.

Astumme kynnyksen yli vanhanaikuiseen rakennukseen. Edessä avara sali, etehisestä oikealle makuuhuone, rannan puolella isännän työhuone. Vasemmalle ruokahuone ja pihan puolella keittiö — siinä se valtakunta, jossa vanhukset hyvin viihtyvät. Jo kuuluu salista »lehtorskan» askelten säntillinen sipsutus, jo ilmestyy työhuoneen ovelta »lehtorin» suupieliin asti hymyilevä harmaaparta. „*Tervetuloa*“ on yhtä sydämellinen, vaikka satunkin tulemaan pahimpaan muutto-
kiireeseen. »Monta päivää olemme sinua odottaneet, mutta tänään lakkasimme odottamasta. Hauskaa on kuitenkin, että täytit lupauksesi ja muistit meitä vanhuksia täällä kaukaisessa Syrjässä. --- Ja nyt paikalla Koivulanmäelle, ennenkuin aurinko laskee. Sinua varten olemme tämän retken säästäneet ja sieltä voimme vielä kerran ihannella Loppijärven kauneutta.»

Ja nyt sitä lähdetään. Ketterä lehtorska tepastelee edellä ja Fredrik seuraa vakavasti, varovasti kintereillä. Sillä hengenahdistus on jo monta vuotta pakottanut ukkoa hiljentämään vauhtia. Kuljemme pitkää kujatietä, oikealla puolella jylhä hongistorinne, vasemmalla kellertävät kauravainiot. Täällä etelän puolella aurinko niin lämpimästi paistaa vanhusten säännöllisillä kävelyretkillä. Tullaan pienen punaisen mökin luo, jonka emännästä vanhukset tietävät kertoa surullisen tarinan. Hänet oli eduskuntaa ensi kertaa valittaessa miltei väkisin pakotettu äänestysuurnalle lähtemään. Hän ei ollut tahtonut, mutta lopulta taipui. Äänilippu annettiin, mutta sen antajan ääni vaikenä — mielipuoli-
suuden kaameaan yöhön!

Veräjältä käännyttään oikealle, mäkeä ylös. Lehtoria täytyy jo taluttaa kiertoteitä, ettei hengästys yllättäisi. Tullaan vihreälle nurmi-
kolle, jossa kesäsydännä juhannuskokkoja sytytellään. Eteen aukeaa ihana näköala. Koko Loppijärven sinipinta päilyy ilta-auringon valossa: avaria selkiä, vihantia saaria, neitseellisiä niemiä. Suoraan edessä kohoo Lopen suippotorninen tiilikirkko, ja sen vierellä kirkon-
kylä. Kaukaa siintää autereinen harvametsäinen ylänkö, Kaakkomäki, joka on seudun korkein. Isäntäni kertoo siitä kansantarinan. »Vuoren huipulla asui muinoin iso hiisi, joka kadesilmin katseli kohoavaa

kirkontornia. Hän päätti kostaa Ristin-Kiesukselle, tempasi onkalosta suunnattoman kiven ja paiskasi kirkkoa kohti. Mutta kivi lensi ohitse ja laskeusi järven luodolle, jossa se vielä nytkin nähdään irtonaisena lohkareena, lokkien lepäämäsjana. Kerran kylänpojat vierittivät kiven järvenpohjaan, mutta silloin seurasi seudulle kauheita onnettomuuksia. Hiiden sovittamiseksi täytyi kylänpoikien suurella vaivalla nostaa kivilohkare järvenpohjasta luodolle. Sen jälkeen on rauha ja onni jälleen palannut seudulle.»

Laskeusimme nyt alas rantatielle. Lehtori oli innostuksissaan liiaksi puhunut, yskä alkoi vaivata, ja lopulta hänen täytyi istuutua vanhalle puunkannolle, tutulle istuimelle, levähtämään. Sillaikaa »lehtorskan» opastamina jatkoimme matkaa honkametsän läpi rantakaistaletta myöten, jossa leveä polku ilmaisi vanhusten kauvan poljetun kävelyreitit. Siinä oli rantakivien laidalla pyöreistä koivunrungoista laadittu sohva, jossa kummallakin vanhuksella oli määrätty istumanurkkansa. Siihen pysähdyttiin maisemaa katselemaan, ja pian saapui lehtorikin määrätylle paikallensa.

»Huomaatko tuolla vastapäätä, lehtevärantäisen lahden perukassa, jyrkän rinteen yläreunassa, muhkean talon? Se on Yrjö-Koskisen maatila, Leppälahden kartano, jossa hän parhaimmat vuotensa eli ja parhaimmat teoksensa sepitti. Siellä se syntyi merkillinen Suomen historiakin. Jonkun matkan päässä talosta on tuuheametsäinen niemi, jonne arkkitehti Seb. Gripenbergin piirrosten mukaan rakennettiin historioitsijalle rauhaisa työmaja. Siitä voi sanoa, kuten Yrjö-Koskinen aikoinaan lauloi:

Honkaen keskellä mökkini seisoo,
Suomeni soreassa salossa.
Honkaen väliltä siintävä selkä
Vilkkuvi koitteen valossa.

Siinä ympäristössä työ luisti erinomaisen hyvin, sinne historian professorin mieli aina keväisin paloi, kuten meidän tänne Syrjään.

Siihen aikaan, 1870-luvulla, jolloin monen monta kesää vietimme vastakkaisilla rannoilla, olimme usein yhdessä. Suomalaisuuden ihanne meitä molempia innosti ja Kirjallinen Kuukauslehti oli liittomme yhdysside. Monet suunnitelmat syntyivät Leppälahden tuuheissa lehdiköissä, monet kahvit juotiin Syrjän pihlajan juurella. Kolmas tavallinen käyntipaikka tuolla oikealla puolella oli Uuden talon äsken sivuuttaman talonpoikaistalo, jossa silloin vuokralla asui lehtori Hellgren, suomalaisruotsalaisen sanakirjan laatija. Siitä vasemmalle,

Leppälahteen päin, on Ihantolan huvila, jossa asuu Hellgrenin vielä elossa oleva leski, tällä seudulla hyvin tunnettu etevästä kukkaviljelyksestään ja runsaista hedelmäsadoistaan.

Siihen aikaan oli ystävyys ja ymmärtämys näiden kolmen perheen kesken vilpítőn ja sydämellinen. Eikä Yrjö-Koskisen ja meidän personallinen välimme sittekään ulkonaisesti rikkunut, vaikka sortovuodet katkerine ristiriitoineen pyrkivät ratkomaan kaikki entiset siteet. Viime aikoina luonnollisesti erilaiset valtiolliset mielipiteet veivät meidätkin jonkun verran erilleen.»

Taas oli vanhus puhunut itsensä lämpimäksi, jolloin lehtorska varottaen hänet keskeytti. Mutta olimme nyt kerran vanhojen muistojen maailmassa eikä niistä ollut helppo irtautua. Lehtorska vuorostaan alkoi kertoa Helsingin »suomalaisista iltaseuroista» 1860-luvun keskivaiheilla.

»Siinä piirissä vallitsivat yksinkertaiset tavat — tee ja voi-leipä-illallinen — mutta kansallinen, henkevä mieliala yhdisti sen jäseniä. Yrjö-Koskisen terävä järki hänet heti kohotti seuramme johtavaksi sieluksi. Usein siellä hehkui Julius Krohnin isänmaallinen into, usein pulppusi Pietari Hannikaisen vilkas puhelahja. Siellä kaikui naistenkin huuililta ensi kertaa suomen kieli sivistyneiden seurakielenä. 1870-luvulla ilmestyi pieneen suomalaispiiriimme sotilaskin, översti, sittemmin senaattori Järnefelt, jonka pojista on sukeutunut niin eteviä taiteilijoita. Hänen rouvansa oli syntysisin saksatar, Itämeren maakunnista, mutta hän, samoin kuin Julius Krohnin umpiruotsalainen puoliso, olivat oppineet asianharrastuksesta ja miestensä innostamina suomen kielen, niin että siitä tuli heidän perhekielensäkin. Samallinen innostus oli meidät vallannut, niin että minäkin, vaikka aivan ruotsalaista syntyperää, mieheni johdolla perehdyin suomen kieleen siksi hyvin, että sittemmin saatoin antaa opetustakin sillä kielellä. Kotikielemme tuli myös heti alusta suomi; — Yrjö-Koskisen vaimo sitä jo osasi lapsuudestaan. Mainittujen henkilöiden lisäksi olimme tietysti usein tekemisissä muidenkin suomenmielisten kanssa, milloin minkin tärkeän asian tähden. Sellaisia olivat Ahlqvist, Almberg, Donner, Jaakko Forsman, Ignatius, Löfgren, Meurman, Perander, Rein ja sisarukset Bergbom.

Unohtumattomat ovat nuo suomalaisuuden alkuaikojen innostuneet hetket. Myöhemmin emme enää niin usein olleet yksissä, mutta säännöllisesti tapasimme toisemme ainakin vanhassa Arkadiateatterissa. Siellä Bergbomin innostus loihti näyttämölle klassillisen suurteoksen toisensa jälkeen ja suomalaiset näyttelijät syntyivät kuin taika-

iskun voimasta. Varsinkin oli teatterissa-käynti yhtämittaista haltioitumista, silloin kun suomalaisen oopperan aikana Alma Fohströmin hopeankirkkaat säveleet hurmasivat koko Helsingin, taikka silloin kun Ida Aalbergin henkevä näyttelemisen pani sydämen herkimmät kielet väräjämään. --- Kuinka toisellaista myöhempinä aikoina, jolloin ensin vanha ja nuori puolue alinomaa kiistelivät keskenänsä ja lopulta kaikkinelevä ulkopoliitikka pirstasi entisten ystävien rivit!»

Tähän tapaan puoliset kertoilivat menneistä onnellisemmista ajoista. Mutta ilta-aurinko jo laskeutui lännen rantaa kohti, ilma alkoi viiletä ja meidän täytyi ajatella kotimatkaa. Talutimme nyt vanhuksia käsikynkässä pitkin varjoisata polkua, sivuutimme kullankellervän hietarannan, jossa harmaa uimahuone houkutteli vilpoiseen kylpyyn, ja saavuimme puolikaarevaan »kirkkorantaan». Siinä kellui »ruuhi» ruuhen kyljessä, enimmäkseen suuria 3- tai 4-hankaisia kirkkoruuhia, jotka pyhäisin kuljettivat Järventaustan syrjäisiä asukkaita Lopen kauniille kirkkoharjulle. Nyt oli meidän vielä noustava niemenkummulle, jonka huipulla oli iso karjaportti ja jossa satavuotisten honkien humina iltahämärän yllättäessä tuntui entistä salaperäisemmältä. Vielä äkkikäänös kummulta »saunarantaan», mäen alla pienempi portti ja sitte vanhan saunan ohitse samaa tietä taloon, kuin alkujaan olimme tulleetkin.

Syrjässä vielä kynttiläin valossa nautimme lämpimät kahvit ja keskustelimme hetkisen päivänkysymyksistä. Mutta oli jo aika lähteä. Toivoin pian taas tapaavani herttaiset vanhukset kesän virkistäminä tutussa talossansa Ludviginkadun varrella. Ensimmäiset jäähyväiset salin kynnyksellä, toiset etehisessä ja viimeinen lämmin kädenpuristus ulko-ovella — se kuului nyt kuten aina vanhusten säännöllisiin kotitapoihin. »Kiitos käymästä» kaikui vielä korvissamme, kun syysillan hämärässä etenimme talosta, jossa rauha ja rakkaus vallitsivat, jossa tieto ja tarmo yhteistyötä aateloivat, jossa ihanteiden hyvät hengettäret olivat kaksi ihmissielua elämäniäjäksi vihkiheet totuuden, oikeuden ja kauneuden palvelukseen.

Hiljaisissa mietteissä, kelmeän kuun valossa, kahisevien kaislojen lomitse, soudimme kotirantaa kohden. Taaksemme jäi maallisen elämän harvinainen onnela ja edessämme aukeni arvaamaton elämäntaival, touhuinensa, toiminensa, iloineen ja suruineen. Yksi johtotähti jäi polkuamme kirkastamaan: *rakkaus suurin kaikista.*